

הלכות ראש השנה סימן תקפא תקפב

נד כאר הגולה

א זינא תב
קבלת י"ב ומקלית
דמי אלעזר ואמר ושא
שטע מתן הלב לא
זא, הראש והריון
התקבצים בפרק י'
מהלכות תפלה
ב כרב אשי שם ליד
הקפולת ורבי
הריון וכן תב
התפלות ב תפלה
הרשומה תא תפלה
כסא דתמנא בידה וכו' קבלת י"ב וקבלת התפלה

ונש (כו) נהגין (טו) [טו] לטבל בערב ראש השנה משום קרי (כל כו.) ויש מקומות נוהגין לילך על (יו) (כז) הקברות
והמקבוח שם בתחנות (מהר"ל) ונחתנים שם צדקה לעניים (כל כו.)

תקפב סדר תפילת עשרת ימי תשובה וראש השנה, וכו' ט' סעיפים:

א (א) בפעשרת ימי תשובה אומר (ב) 'המלך הקדוש', 'המלך המשפט'. ואם טעה (ג) או שהיא (ד) [ט] מקפס, אם הוא ב'המלך הקדוש' (ד) חוזר לראש, ואם הוא ב'המלך המשפט', אם נזכר קדם ששקרו רגליו בחוזר לברכה 'השיבה' ואומר משם ואילך על הסדר, ואם לא נזכר עד ששקרו רגליו (ה) [עין לעיל סוף סימן קיז] חוזר לראש (ו) [עין לעיל סימן (ג) קיח]: ב [*] יאם אומר 'האל הקדוש' (ז) ותוך פרי דבור נזכר

פאר היטב

ס"ז: (טו) לטבל. מהר"ל טבל עצמו ג' פעמים בעריה ועיריכו. כתב בשל"ח: אל לשפש משתו בליל ר"ה, אף אם הוא ליל טבילה חוב לקים עונתו, ויחזר ויטבל בשחרית. ובכנה"ג כתב: לא ישמש מטתו בטני הלילות, אא"כ היתה טבילה מצד שלא היתה יכולה לטבל קדם לכן אז משה, וחזר ויטבל בשחרית. ועין מה שכתב הירושקין. וכן לא ינהג עם אשתו שחוק וקללתה ראש: (י') הקברות. דבית הקברות (הוא) מקום מנוחת הצדיקים ומתוך כך הוא מקום קדוש ונחמד והתפלה הנקבלה יותר. והתפלה על קברי הצדיקים אל ישים מנחתו נגד הפתחים, אף בקבש מהשי' שישן עליו נחמים בזכות הצדיקים שוכני עפר. מהר"ל. ויחזר הקברות, ויחזר צדקה קדם שיאמר התחנות, עי' של"ח. ואין לילך על קבר אחר בימי ר"ה, ה'הר"י ז"ל. וצ"ע שם סוף סימן תקנט:

(כ) מספק. וי"ל דהכא לא מנהי שיאמר צ' פעמים כמו בסימן קיד ס"ט, דהכא אינו נשאי לומר בא"י דהוי כנכה לטבלה, ואם יאמר בלא שם א"כ כפזלה כשיאמר בשם יחזר ללמוד לומר בא"י האל הקדוש, הלכך לית לה פסקא, מ"א: (ג) קי"ח. דשם פסק

שערי תשובה

לוקשים לבנים, והצחוקים פתחו דוקא לבנים להוריה לקחה פמשיה פשגל לבתו כו. ותעולם נהגין ללפש לבני יו"ט פטאר יו"ט, רק הפשים לוכשית לבנים: [טז] לטבל. עכ"ל. ויש מש פלש כנה"ג דוקא אם לא היתה יכולה לטבל קדם לכן. ליתא. כמ"ש פרי"ח, וכ"כ ב"י. דאף שאמרה טבילה אין להתמיר בה. ובמ"ק נמנע באידי תה"מ משום מצות עונה, ובכ"כ כתב שגבן למנע ויקשי הדוד ליל טבילה, ומ"מ יראה לקיחה שהו ביום כי גדול היום לארונה. והשו"ת מגיל צדקה סימן מג כתב שאין פס גד שום אדם לטבל עונה דאונקא, ואם ניתנה לו רשות לנשא לקמח אע"ג הי"ל הפילה מנסת בושה פדאיתא באה"ע מי"מ בזה שהיא משום מצוה י"ל הניקא לה גי' ואימת יום הדין ע"קו ע"פ ומסקנא קמלה קבל שלם. אבל בלי רשקה לא, ע"ט, ולענין דכל שגגנו פן משום טהרה פדאיתא של מצוה, בעקרא אדנקא דמי נשאת שמתחיל לו טעונה בנפלים שצדיקים פרישה הקמיש פניו אסיר לטוש בשני רצחן ואינו מאדאנקא רק אדמקמא הן ימי אבולת דאסיר בתח"מ, ומתי ג"כ אדמקמא ונתחם ידו את בתישבע כו' אע"ג דדוד היה נחיר קאו במקוץ עונה כדדרישין בדמצי ערשי אמרה. אפיה לא משמש בימי אבול, וא"כ כל כה"ג שנתפשת המנהג להחמיר. מעקרא קמלה על ימים אלו שיש בהם סרך מצוה. ועין מש"ל דכ"ן חקרה, ע"ש:

ברוך אמת השם, וכ"כ פרי"ח, והשו"ת כתב בזה שו' שניל עקר המגיא. עין דוקן ג"כ, וכתב"ו ש"ח. ועין פתח רבים סימן נא, אם חתם בפשי"ת מלך אלהי צדקה בפרק טשהוהיה שאם החליל הקנה שאתנה ונזכר אפילו חזר לראש:

משנה ברה"ה

שופר וגו', (ב) ולא הוי הפסק, דהוי כנאלה אריקתא: (ב) 'המלך הקדוש'. משום שעכשיו הם זמירין, שהקדוש פרוץ-הוא יושב ודן כל העולם ומראה מלכותו וממשלתו שהוא ככל משלה: (ג) או שהוא מספק. דתחנה מה שהוא רגיל הוא מזכיר. והכא (ד) לא מהני שיאמר תשיעים פעמים כמו בסימן קיד סעיף ה, דהכא אינו נשאי לומר ברוך אפה ה', דהוי כנכה לטבלה, (ג) ואם יאמר בלא שם, אם פן בתפלה כשיאמר בשם יחזר ללמוד לומר "ברוך אפה ה' האל הקדוש", הלכך לית לה פסקא: (ד) חוזר לראש. דג' ברכות ראשונות משאבות קארת. ואם בראש השנה יו"ט המפורים נודע לו שהתפלל על הסדר לומר יובן מן פקדף גו', רק שמספק בגמר הברכה אם סיים 'המלך הקדוש'. (ד) אפטר דאין צריך לחזר, דאולי לא שיה לומר בזה בהרגל לשונו בכל השנה, מחמת התחפשות שפוסקי' לומר קדם סיום הברכה: (ה) עין לעיל סוף סימן קיז. סעיף ה, ועין שם במשנה ברה"ה סעיף ק"ח: (ו) [עין לעיל סימן קיח]. דשם פסק הרמ"א להלכה דאם אמר 'מלך אלהי צדקה ומשפט', כיון שהזכיר 'מלך' אין צריך לחזר, ועין שם במשנה ברה"ה סעיף קטן ג מה שכתבתי שם בשם האחרונים פנה: (ז) ותוך פרי דבור וכו'. הינו, שלא שנה משגמר 'האל הקדוש' (ח) רק

שער הציון

(לח) עין ברכי"משה: (לט) אחרונים: (ל) לבוש: (מ) מגן אבנה ושא. ואף דהפרי תיש כתב כשיאמר צ' פעמים 'ברוך אפה השם המלך הקדוש' מהני. רב אחרונים סתמו שהשגא אבנהם (נ) (ז) הוא הדין כשיאמר ברוך אפה השם' פספן לא מהני. כיון דבפרקה צריך לומר שם ה' פדכפי, והרגל בזה, אם פן יחזר ללמוד (הגרי"ח, וגם דעת מהגן אבנהם פן הוא: (ז) תשובת מים סיים חלק אחרונים סימן כב. והנה בסני' אדם הביא בשם הגאון מהר"ר אפלי פאטורעלער שאם טעה בליל ראש השנה ולא אמר 'המלך הקדוש' שאין צריך לחזר, כיון טעה ולא הזכיר 'עלה וכו' בליל ראש השנה שאין צריך לחזר מחמת שאין מקדשין הח"ש בלילה; ולצננות דעתו לא נהירא, דזה הוי שנה רק אם הנה מתפלל תפלת חל, מה שאין פן בזה שמתפלל תפלת יו"ט טוב מפרד נפשו אינו יוצא? ואולי יהיה שגגה חכפ' שס"מ 'האל הקדוש' [לאחר פרי דבור], ה'ה"ה צריך לסיים בשל חל, ואף בזה צריך עיון גדול, דאף דבמלבי"ם נכנה יוצא מחספק דאפטר דיוצא בשל חל בדיעבד, אבל להחיר לכתחלה לסיים בשל חל זה לא מעיני: (ס) עין לעיל בסימן חפו בשער הציון:

מילואים הלכות ראש השנה סימן תקפא המשך מעמוד קודם

השחר, וכמו בערב ראש השנה שאומרים תחנון אפילו אם סימו את הסליחות ביום, אלא שבשורת פני מבין משמע שאפילו אם יאמרו את כל הסליחות ביום יש לומר תחנון, כיון שעיקר תקנת הסליחות היתה לאומרן בלילה.

ודעת הגר"ש איערבך (הלכות שלמה ראש השנה פ"א ס"ה) שכשיש בעלי ברית, כל שהתנדלו את הסליחות לפני עלות השחר יש לומר תחנון, אבל אם התחילו אחרי עלות השחר אין אומרים, וכשיש חתן אין אומרים תחנון בכל אופן.

הגרי"ש אלישיב (אשרי האיש ח"ג פ"ג אות יט) הורה שקודם הנץ החמה אומרים תחנון, כיון שמדברנן אסור למול לכתחילה קודם הנץ החמה, אבל לאחר הנץ החמה אין אומרים.

ובשורת שבת הלוי (חיד ס"י נד אות ה) כתב שבכל אופן יש לומר תחנון בסליחות, אפילו אם אומרים אותן ביום, כיון שהתחנון הוא חלק מנוסח הסליחות, ואינו מתבטל בשום אופן, ואפילו כשיש חתן או בעלי ברית. וכן הורה הגרי"ח קיבסקי (מנהגי בית הכנסת לדרמן פרק ששי הע"א) לענין ברית מילה, אולם כשיש חתן, הורה הגרי"ח קיבסקי (ארחות רבנו ח"ב עמ' קסח) שלא יאמרו תחנון, וכן הביא הקצת המטה (ש"ב) בשם שרית פני מבין (ש"ב), שאם יש חתן בבית הכנסת בתוך שבעת ימי המשתה אין אומרים תחנון אפילו כשאומרים סליחות בלילה.

ובעלי הברית והחתן האם אומרים סליחות בימים אלו, כתב הגרי"ח דבילצקי (זה השלחן ס"י קלא ס"ד) שאף שבתענית צימר כתב השערי תשובה (ס"י קלא ס"ק טו) שאינם אומרים כלל, מ"מ בימים אלו יתכן שאף הם אומרים סליחות, כיון שימים אלו מיוחדים לסליחות ותחנונים, ואם לא עכשיו אימתי.

וכשאומרים סליחות בבית האבל, הורה הגרי"ש אלישיב (הלכות והנהגות עמ' ג) שאין אומרים שם יודי ותחנון, וכמו שאין אומרים תחנון בתפילה בבית האבל, וכמו שכתב הבאר היטב (ס"ק ו).

[משנ"ב ס"ק כה]

מכ"סין ומספריין קצרב ראש השנה (י).

47) הזמן שיש להסתפר בערב ראש השנה, כתב לעיל (ס"י תקלא ס"ק ב) לענין תספורת בערב יום טוב, שאפשר להסתפר בין לפני חצות ובין לאחר חצות (חוץ מערב פסח שאסור להסתפר אחרי חצות), ובשעה"צ (שם ס"ק ב) כתב בשם הפמ"ג (משנ"ב ס"ק א), שלכתחילה יש להסתפר קודם חצות, הסיק, שכשהזמן דחוק אפשר לסמוך על הפוסקים שאפשר עד זמן מנחה קטנה, ובדיעבד אפשר להקל כל היום.

שערות, בשורת ובחירת בחיים (ס"י כא) כתב שבדאורייתא לא טובים על זה שמן הסתם הביאו שתי שערות, וכן כתב בשורת רעק"א (מהד"ק ס"י עג), הוסיף, שלכן יש לקחת כאלו שנחמלא זקנם שהיא הביאו שתי שערות ונראה מה שכתבנו לעיל (ס"י נג ס"ק כה). ובשורת שבת הלוי (חיד ס"י נד אות ד) כתב שגם בהתרת נדרים של ערב ראש השנה יש מקום להחמיר שצריך כאלו שנחמלא זקנם, הוסיף (מבית לוי שם) שלפי זה בישיבה קטנה שהבחורים שם לא נחמלא זקנם, אינם יכולים לעשות התרת נדרים זה לזה.

ולומר את נוסח התרת נדרים שלא בלשון הקודש, כתבו החיי אדם (כלל קלא ס"ח) והקצושיע (ס"י קב סט"ז) שצריך שיהיה האומר את הנוסח שאומר, ולכן אם אינו מבין בלשון הקודש אפשר לאומרו גם בשפה אחרת.

ובשהמתירים אומרים לו 'מותר לך', כתב בשורת יהודה יעלה (יריד ס"י ש"ב) שאף שמן הדין מספיק שרק אחד יאמר 'מותר לך' וכמבואר ברמב"ם (פ"ו מהלי שבושת ה"ד) ובש"ע (יריד ס"י רכח ס"ג), המנהג שכל שלשת המתירים אומרים לו, ולכן כתב הר"מ גרוס (קובץ פסקים ותשובות אלול תשרי עמ' לג) שאם אחד או אף שנים מהמתירים לא שמו לבם בשעה שאמרו לנדר 'מותר לך', מועילה ההתרה. ומה שנהגים לומר שלש פעמים 'מותר לך', כתב השר"ח (שם ס"ק ח) שמן הדין מספיק שיאמרו רק פעם אחת, ומה שאומרים שלש פעמים כדי לחזק את הדבר.

ולענין הטטח של התרת נדרים, בלוח ארץ ישראל (ערב ראש השנה) הביא שהאדרי"ת השמיט מהנוסח 'דיינים מומחים', ובשם ה"ח, ואפילו נזירות שמשון. מאידך, בליקוטי מהרי"ח (ח"ג עמ' ט) כתב בשם הגרי"ש קלוגר שאפשר לומר 'דיינים מומחים', שהוא דרך כבוד שכל אחד חשוב כדיינים מומחים, וגם אפשר לומר 'נזירות שמשון', וכן הגרי"ש איערבך (הלכות שלמה תשרי בקנטרס שלמי נדר בתיזה עמ' שסד) נהג לומר כהנוסח שכתב בסידורים וכלי להשמיט ממנו. וראה מה שהאריך בזה בספר כל נדרי (פרק ב).

48) ולענין אמירת תחנון בסוף הסליחות, כשמחפלים עמדם אחד מבעלי הברית או שהברית באותו בית הכנסת, כתב הפתחי תשובה (ס"א) שאם כשהגיעו לתחנון כבר עומדים לאחר הנץ החמה, שאז הגיע זמן הראוי למילה, לא יאמרו, והסתפק שיתכן שכבר מעלות השחר לא יאמרו תחנון, כיון שמהתורה הגיע כבר זמן המילה. מאידך, האלף המגן (על מטה אפרים ס"ק לח בהגה"ה) והקצת המטה (על המטה אפרים ס"י תרב ס"ק ב) הביאו מהגרי"ש נאטשהזן (ס"י תרב ס"א) ומשורת פני מבין (יריד ס"י ש"ט אות ה) שיש לומר תחנון אפילו כשגומרים לאחר עלות

הלכות ראש השנה סימן תקפא תקפב המשך מעמוד נד

בתפילת ראש השנה ויום כיפור בודאי קרא לפי הכתוב בסידור.

[משנ"ב ס"ק ו]

יצן לעיל סימן קיה"ו וכו', ק"שם האתרוגים פ"ה.

6) הוסיף שם (ס"ק ב) שיש לומר 'המלך המשפט' בשני היא, וזהו בזה, כיון שיש אומרים שלא יצא, וסיים שמימי בדיעבד אם אמר 'מלך המשפט', לא יחזור, והאלף המגן (ס"ק יד) ביאר שהטעם שאומרים בשני היא, כיון שהוא המלך והוא המשפט. והקפ החיים (ס"י קיה ס"ק ב) כתב שהוא הדין לגבי אמירת 'המלך הקדוש' שיש לומר בשני היא, אך אם אמר 'מלך הקדוש' בלי היא, יצא בדיעבד.

7) שכתב שם, שהכריעו האחרונים שאם נזכר תוך כדי דיבור משסיים תיבת 'זמשפט', יאמר מיד 'המלך המשפט', ואם נזכר לאחר מכן שוב לא יאמר, וגם אין צריך לחזור.

[שעה"צ ס"ק ג]

והקל פנה, אס"פ תזור ללמ"ד.

4) אמנם לענין אמירת השעים פעמים 'מוריד הגשם', כתב במשנ"ב לעיל (ס"י קיד ס"ק לט) טעם אחר, שאם יאמר 'השם' בלי הזכרת שם ה' יש לחוש שגם בתפילה יאמר אחר כך בלי הזכרת שם ה'.

[משנ"ב ס"ק ז]

שמוסיף לומר קדם סיום התפילה.

5) ולמעשה המשנ"ב לא הכריע בזה, וכתב האלף המגן (ס"ק יט בהגה"ה) שכיון שבשורת מים חיים (ס"י כב), שהוא מקור המשנ"ב) נשאר בספק, יש לומר שיספיק ברכות להקל ולא יחזור.

ואם מחפלים מתוך סידור, משמע בקפ החיים (ס"ק ו), וכן דעת הגרי"ש אלישיב (הלכות והנהגות עמ' ו) שאינו צריך לחזור [כיון שאינו רגיל

הלכות ראש השנה סימן תקפב

ואמר 'המלך הקדוש', (ה) אינו צריך לחזור. (ט) וכן הדין בהמלך המשפט: ג [*] 'בשבת בינתיים ערבית לאמר בברכת מצין שבע' (י) 'המלך הקדוש'. הגה והוא הדין (יא) אם קל ראש השנה בשבת. (ח) וחסם בשל שבת לכו, (יב) וכן פשוט יום כפורה בשבת (מהרי"ל ומנהגים): ד 'יש נוהגים להחפז בראש השנה יום-הכפורים (יג) בכריעה, וצריךין הם (א) (יד) לזקף בסוף הכרעות: ה 'אם לא אמר (טו) 'צברנו' ו'מי כמוך' (ז) אין מתזירין אותו. הגה ואפילו לא עקר ונליו צדוק (טז) רק שנים אותה ברכה (תרומו-

ד ה"ד מלת ברכת
מלכות חלה ח טו
קטס יתג אשקו
ו טו בשט אבו
הראש וקטו קטב
המקום
האגונים

באר היטב

להלכה דאף אם אמר מלך אהב צדקה ומשפט איצ לחזר, וכן הוא דעת ה"ה ושל"ה ושב"ה, וצ"ע ד"אחרון. ויש פסק דה"ה ומה"ל בהורח נובה, ע"ש: (י) לזקף. קדם שיאמר ברוך, וכן צריך לזקף קדם איה הבות השמות לברוך כדי שיאכל לשחות אחר כך בשיאמר ברוך אמת, אבל בזקופה דמי כמות אין צריך לזקף עד שיאמר ברוך, וכן פלג הכרעות שאין שחיה בסופם, ט"ו, ע"ש. ובשוקף לא יהא בקומה זקופה, ואין זה בכלל השתחוואה לקראש פסוף וגם בכל השנה ראוי להגיד כן כל-שכן בנשים נזראים, של"ה. וכל אדם יחזר וילמד התפלה ויזכירן שיהיו שגורים בפיו בריה וכן ילמד לבניו סדר התפלה כדי שלא יצטרך להסתיק, מהרי"ל: (ז) אין. אפלו נצח להסוד אסור, ד"מ, מ"א. לה"ס בשני"א הלמ"ד ולא בפתיח דמשמע לא חיים, פדאיתא בגורים לחזין בפתיח היו פטו לא לחזין, ע"ש. ודוקא בריה קפדון אבל בכל השנה אומרים השקיבו לה"ס בפתיח סתת הלמ"ד ע"פ הדין, ודוקא דתיבא שוקף סת"א הדיעה שהיתה ראוי לתפוח אחר אותיות פקל"מ וקוסר, בא הפתיח טה"א הדיעה פתח אות בכל"מ, כמו 'בשמים' ראוי להיות 'בשמים' אלא שחפסר סת"א הדיעה בא הפתיח סתת הדיעה להורות על ה"א הדיעה, וכן פלג. ועין ברש"י פ' בשלח בריה לנחמם וגו', ועמ"א מ"ש קנה בשם ב"ח ומס"מ. והרשעה בחיריק סתת קרי"ש. שמשלשן בקמ"ץ פתח הש"ן שנה. אין לומר ואז צדיקים אלא ובכך, וזה. ואין לומר באהבה מקרא קדש רק יום תרועה מקרא קדש. ואין לומר ומלמדך הם קלדרים רק ומתקין הנה קרסטים, ט"ו. וכו' פ"לם לאלא

שערי השוקה

[*] קשמת בינתיים, וכתב מח"ב שאם בברכה מצין ד' קשה ואמר האל הקדוש קשב בשכמה יחזרה ויפריח חולק וסיל דא"ת וכו' בגו' המלך סימן קסט, ובמטהו יחזרה פתח פשטנה, ודעת המח"ב פשטנה יחזרה, וכתב ח"פ ד' ד' ד' הקדוש הא"י ויל חוכה היא יום חיל בגו' ל'כריס' אלא שנתנו טעם לפי הפשט והשמיני ברכה, ע"ש: [*] [נסיעה] אומר בתפלה וכו'. ואם קשה ולא הוכרז סעין יום מחזורין אלוה' כמיש כב"י בשם רבנו יונה, ואף התפלה ערבית ראונה, תפלה שבת חיים חובה, ביט מר"ק. ומח"ב קרב דליקא, אלא בימלאה האזקא פל דיע שחיה קח"ה, ע"ש ובסימן רכח. וכתב ע"י באחד שאמר תפלה ערבית תקנה רק שחם מקדש ישראל והשמים, אף דריה פקלל ופניו מים לא פון על ר"ה ודקא דקל גט יומי, וקמו ביו"ט אם חסם מקדש השבת לא יצא איני יו"ט מקרי שנה: ועוד, קשה לא יבש מעקרא דריה פקלל ופניו מים, ע"ש. ועין בשלמ"ה ובינה שביא בשם סטור הקדוש דאם יו"ט או ר"ה בשבת וישכח בערבית ולא הוקר של יום חזר ולא מצי סוף ולשטע פון הש"ן ברכה ומצין זו פון שאין מתזירין פה של יו"ט, ומח"ב פתח ד' ברכה בעין ד', ובש"ח פ' שר חלק על המח"ב דמצינו לה לאכילת פרות וקולות כ"י שאין עולה וזה אלא אינו יוצא מצין ד', וכן מלענין. ע"ש בש"ח דאם חל ב"ש וישכח לימר ויתורענו איצ לחזר, שעתיד להכדיל על הסוס. ועין בגול מרכה קשה שהש"ס סטור סתת 'אזהרה' הוא לשיטתו סימן תפז שהיה סתת הרמב"ם. והנהגו שאומרים בכל יום, גם בריה יל וולא קא"י, ע"ש. וכתב בש"ח שאם שבת לומר (ב"ק) וקל"ן על כל הארץ בשבתות וצ"א, ואפילו לא אמר ארא ילך על פל, רק אחר יצלה ויבוא חסם בא"י מקדש ישראל ויום תזכרו וצ"א, אף חפ"ט שהיה סלכות אפשר שיקרא לחסם מלך על כל הארץ ויזכרו ויזכרו, אף לפי מ"ש הדי"א וכל"ב שבקט"ו וקולות ושיק"ה אור סמוך להמיה סטוק אחר"ן של חוכה מפר שבמקלות איני חוסם בעין המלכות אלא קדשת היום כ"י משמע מנה המלך מלך לא הקצב בהקפדה, שאל"כ היה צריך לומר פטור מלכות פתחיה לא הופר של שבת, וצ"ע הנחה סימן תפז וצ"א פון שהופר פטור מלכות ומח"ב הסכים ג"כ לר"ח וכתב שכן נראה מהרמב"ם פ"ב דכ"ה, ע"ש.

משנה ברוכה

כדי שלש תפלות, ואם שהא יותר משעור זה לא מהני תפלות. (י) וכל זה בשלל התחיל צדוק ברכה אחרת, דאי לאו הכי אפלו חוף כדי רבור חזר לראש: (ח) אינו צריך לחזור. (ה) הנו אפלו לא נזכר שהיא ימי תשובה, וכעת שאמר ברוך אתה ה' היה בדעתו ג"כ לומר 'האל הקדוש', אפלו הכי פינו שלכסוף נזכר ואמר 'המלך הקדוש' (י) מהני: (ט) וכן הדין וכו'. אזיל לשיטתה בסעף הקודם. ולפי מה שפסק הרמ"א בסימן ק"ה, פל גוני אין צריך לחזר, אם לא שאמר בפעם הראשון 'האל אהב צדקה ומשפט' ולא הנפיר 'מלך': ג (י) 'המלך הקדוש'. ואם קשה ואמר 'האל הקדוש', יש דעות באחרונים אם צריך לחזור: (י) ודוקא אם סים הכרעה, אבל אם נזכר קדם שנים יחזיר מן 'המלך הקדוש' [אחרונים]: (יא) אם קל ראש השנה בשבת. ודעה לומר, יאמר גס"פ בברכה מצין שבע שכליל שבת 'המלך הקדוש': (יב) וכן פשוט וכו'. ודעה לומר גס"פ דא"ת חותם בשל יום-הכפורים רק בשל שבת, וכל יום-טוב שקל להיות בשבת שאינו מפורר פה של יום-טוב, וכ"כ בסימן רסח סעף ט, ע"ן שס"א: ד (יג) בכריעה. לפי שאנו הלויים ברוך, לפיכך וכן להתפלל באימי וברואה. והנה מלשון זה משמע כשאר כריעה המוכר בכותב אצל נביאל ודנה "ברך על ברכוה", וכן בשלמה פתיב 'קם מברך על ברכו וגו', אבל אין נוהגין בזה,

שער הציון

(1) שער השוקה בשם משה יהודא: (1) בגו' אברהם וקרא ושא: (2) פוסקים: (3) רא"ש ושאר פוסקים: (4) פרי מגדים ושא:

(1) שער השוקה בשם משה יהודא: (1) בגו' אברהם וקרא ושא: (2) פוסקים: (3) רא"ש ושאר פוסקים: (4) פרי מגדים ושא:

הלכות ראש השנה סימן תקפב

ביאורים ומוספים

[משניב ס"ק ז]

כדי שלש תפלות (וכו', לא מתיי הקרתו) וכו', חזר לראש (10).
(8) ומבואר שמועיל יתיקון תוך כדי דיבור בל שלא שהה יתוך כדי דיבור מנסיון הברכה, וראה מה שכתבנו בביה"ל לעיל (סי' נט ס"א ד"ה נזכר).

ובשיעור יתוך כדי דיבור, כתב לעיל (סי' קבר ס"ק לה) שיש אומרים שהוא בסדי שיאמר שלש תפלות ויש אומרים ארבע תפלות. ולהלכה כתב כאן (וכן בס"י ר"ו ס"ק יב ובשעה"צ שם ס"ק י ובס"י תפוז ס"ק ד ובשעה"צ ס"ק ג) ששיעורו שלש תפלות. ולעיל (סי' רטו ס"ק ט) כתב ששיעורו ארבע תפלות. ובשעה"צ (סי' תפז ס"ק ג) תמה על הפמ"ג שכתב ששיעורו ארבע תפלות. והורה הגר"ח קניבסקי (שער הענין תשובה לג) שהעיקר הוא ששיעורו שלש תפלות שכן סתם המשניב בשני מקומות, והביא שכן פסק הרמב"ם וכן דעת רוב האחרונים ששיעורו שלש תפלות. ומה שכתב לעיל (סי' רטו ס"ק ט) לגבי מי ששכח בשבת ואמר 'שומר עמו ישראל לעד' במקום 'הפורס סוכת שלום' שיכול לתקן אם לא שהה יותר מכדי שיעור אמירת ארבע תפלות, ביאר השי"ת הלכה (ח"ב סי' ק"ח אות ג) ששם גם אם לא יתקן הרי יצא ידי חובה, ואינו מפסיד בזה דבר גם אם יתקן תוך שיעור אמירת ארבע תפלות, ויריח בזה שתיקן לפי הדעות שהשיעור הוא ארבע תפלות. ואם תוך כדי דיבור נזכר שטעה וחשב כיצד לתקן את ברכתו, וביניהם עבר הזמן של יתוך כדי דיבור, דעת דגריש"ז איערבך (ששי"כ פמ"ז ד"ע קצה"ז) שמצ"מ אינו יכול לתקנה אלא צריך לחזור ולברך, כיון שלמעשה אי אפשר לחבר את סיום הברכה עם תחילתה.

(9) ואם טעה ובמקום לחזור ולומר רק 'המלך הקדוש' חזר תוך כדי דיבור והתחיל מברוך אתה ה' המלך הקדוש, ועבר יותר מתוך כדי דיבור משסיים לומר הא-ל הקדוש עד שאמר המלך הקדוש, כתב הגר"ח נרוזובסקי (ספר זכרון שיה תפילה עמ' רע"ט) שיצא ידי חובה, והוסיף, שיתכן שאפילו אם היה חוזר בתוך כדי דיבור לתחילת ברכת אתה קדוש חדיה ואמר ברכה שלמה, גם היה יוצא בדיעבד ידי חובה. ואם אמר רק ברוך אתה ה' הא-ל (ולא סיים הקדוש) ושהה יותר מתוך כדי דיבור עד שתיקן ואמר 'המלך הקדוש', כתב הדעת תורה (ס"ב) בשם הדעת קדושים שדעתו נטעה שאין צריך לחזור.

(10) ובביה"ל לעיל (סי' תפז ס"א ד"ה תוך כדי דיבור) האריך לבאר כדעה זו שבאופן זה לא מועילה חזרה, ושלא כדעת הפמ"ג (שם א"א ס"ק א) הסובר שאף אם התחיל את הברכה שלאחריה כל שלא עבר שיעור תוך כדי דיבור מועילה החזרה.

ואם כבר התחיל את הברכה שלאחריה, אלא שהוא מסופק עכשיו האם תיקן את עצמו ביהמלך הקדוש בתוך כדי דיבור, כתב הא"א (בוטשאטש, ס"א ד"ה המלך) שאין צריך לחזור, וכן הורה הגר"ש אלישיב (הליכות והנהגות תשרי עמ' 5). מואיך, השדי חמד (מערכת ראש השנה סי' ג אות טז) כתב שצריך לחזור, וכן כתב הגר"ח קניבסקי (אשי ישראל פמ"ה ד"ע רנ"ג).

[משניב ס"ק ח]

אינו צריך לחזור (וכו', ה'מלך הקדוש' מהג"ה).
(11) ובטעם הדבר שאין צריך לחזור, ביאר בביה"ל לעיל (סי' תפז ס"א ד"ה תוך כדי דיבור) בשם שו"ת הרשב"א (סי' לה) שאמירת הא-ל הקדוש נחשבת כמו תוספת שבה באמצע הברכה. והוסיף, שלפי מה שכתב התוס' (ברכות יב, א ד"ה לא) יתכן שאפילו הפסיק באיזה דיבור שאינו שבה מועילה חזרתו.
(12) וכן לענין מי שטעה בתפילת יום טוב וסיים 'מקדש השבת' ותוך כדי דיבור תיקן את עצמו ואמר 'מקדש ישראל והזמנים', כתב לעיל

(סי' תפז ס"ק ה) שמושמע בשו"ע שם (ס"א) שאם היה סבור ששבת הימים אפילו אם תיקן את עצמו תוך כדי דיבור לא מועילה חזרתו, אך סיים המשניב שרוב הפוסקים טוברים שכיון שמכר בתוך כדי דיבור זכתה בדין יצא ידי חובה, והוסיף שכן גם הכריע הגר"א להלכה.

[משניב ס"ק י]

יש דעות באחרונים אם צריך לחזור (13).
(13) ואם טעה בליל שבת שובה בתפילת הלחש ואמר הא-ל הקדוש, כתב בשו"ת שבט הלוי (ח"י סי' יט אות ב) שאף לדעת הרעק"א שהביא בביה"ל לעיל (סי' ק"ד ס"ה ד"ה מחזירין) שאם שכח בליל שבת לומר 'מוריד הגשם' אינו צריך לחזור, כיון שלא גרע מאם היה מתפלל בליל שבת רק ברכת מעין שבע שיצא בה ידי חובה, ואף שלא מזכירים בה מוריד הגשם [אלא שסיים הרעק"א בצ"ע], אך כששכח 'המלך הקדוש' צריך לחזור, כיון שגם בברכת מעין שבע צריך לומר 'המלך הקדוש', ורק בדיעבד אם שכח לאומרו נחלקו הפוסקים אם יצא ידי חובה, ומימי בדיעבד אם נזכר רק לאחר ששמע ברכת מעין שבע, אין צריך לחזור ולהתפלל. וראה עוד מה שכתבנו בביה"ל שם.

[משניב ס"ק יב]

וכפ"ל בסימן רסח סעיף ט, עין שם (14).
(14) שכתב שם (ס"ק כג), שדטעם שמוכיר רק את השבת, כיון שהתקנה היתה לאומרו רק בשבת ובגלל המאחרים לבוא לבית הכנסת. וכן ביאר לקמן (סי' תרי"ט ס"ק יא) לענין יום כיפור שחל בשבת. והוסיף, שהרי אם חל יום כיפור בימות החול, אין צריך לומר ברכת מעין שבע.

[משניב ס"ק יג]

בקר"ק (15) וכו' אצל א"ח נהגין ק"ה.
(15) וסמך למנהג זה, הביא הדעת תורה (ס"ד) מדברי הגמ' (ראש השנה כג, ב) 'אייר לוי מצודה של ראש השנה ויום כיפור בכפופין וכו'', וכתב רש"י (שם ד"ה כמה) 'כמה דכ"ף איניש בתפילתו פמ"ז כבושין לארץ, טפי עדיף, משום 'יהיו עיני ולבי שמי'.
(16) ולהתפלל כשהוא כורע וברכיו על הארץ, לעיל (סי' צח ס"ק י) כתב שאסור להתפלל בברכה, ובהלכות קטנות (ח"א סי' צד), שהוא מקור דברי המשניב (מבואר שהסוזה כשהוא כורע בברכיו על הארץ).

[משניב ס"ק יד]

ועין לעיל בסימן קיג ובמשנה פרוזה ע"מ (17).
(17) שביאר שם, שיש חילוק בין הברכות שתיקנו לברוע בהן לברכות שאין צריך לברוע בהן, שבברכות שבהן תיקנו לברוע יזקוף את עצמו כמה תיבות לפני שיאמר 'ברוך אתה', כדי שיהיה ניכר שכורע אחר כך בברכה כתקנת חכמים, אבל בברכות שבהן אין צריך לברוע, יכול לזקוף את עצמו רק כשיגיע לתיבות ברוך אתה, כדי שלא להוסיף על הבריעות.

[משניב ס"ק טו]

ובישים שלום' ב'ספרי' (18).
(18) ואף שבשלש ברכות ראשונות ובשלש ברכות אחרונות כתב בשו"ע לעיל (סי' ק"ב ס"א) שאסור לשאול צרכיו ורק צרכי ציבור מותר, כתב הבית יוסף (שב) שהוספות אלו נחשבות בכלל צרכי ציבור. ולענין המנהג שכהשי"ן מגיע להוספות אלו בחזרת השי"ן אומרים אותן כל הציבור, כתבו המטה אפרים (סי' תקפ"ד ס"ז) ובליקוטי מהרי"ח (ח"ג עמ' סז) שיש נהגים לומר עם השי"ן רק זכתוב המשך במילואים עמוד 30

מילואים

הלכות ראש השנה סימן תקפב

המשך מעמוד 108

ומי"מ הדרוך הגרש"ז ארע"ב (שם ארחות הלכה הע' 58) את תלמידיו, שלא יוסיפו בקשות פרטיות בראש השנה אלא יתפללו רק את התפילות הקבועות, כיון שעיקר יום ראש השנה הוא מלכיות 'כד שתמליכני עליכם'.

[משנ"ב ס"ק טו]

ה'שש פ'ר'קה ל'בט'לה⁽¹⁹⁾ וכו', 'יום ה'תע'ה מ'ק'רא ק'ר'ש'י⁽²⁰⁾.

(19) ומי"מ, גם כשזכר לאחר שסיים את הברכה, כתב הכף החיים (סיק בז) שיאמרם ביאלקי נצור' קודם 'יהיו לרצון' השני.

(20) ובטעם הדבר שאין לומר 'באהבה', ביאר הט"ז (סיק ג) בשם הלבוש (סי' 17) כיון שלשון 'תרועה' מראה על דין, ואין אהבה בדין.

דין זה שלא אומרים 'באהבה', כתב המטה אפרים (סט"ז) הוא בין כשחל ראש השנה בשבת ובין כשחל בחול. וברעת המשני"ב כתב בשורת אגרות משה (ארח ח"ה סי' לח אות ז) שיש לעיין בכונתו, האם התכוין בין כשחל בשבת ובין כשחל בחול, שהרי כתב כלשון הבאר היטב (סיק ד) והמג"א (סיק ד) שכתבו שיש לומר רק 'יום' תרועה מקרא קודש, והרי 'יום' אומרים רק כשחל ראש השנה ביום חול, שאז בלאו הכי לא אומרים 'באהבה'. הוסיף, שהלבוש (שם) שכתב שלא אומרים 'באהבה', כתב שאין אומרים 'זכרון' תרועה באהבה, היינו שמדובר בשחל ראש השנה בשבת. אכן, אף בדת המג"א הני"ל שכתב כלשון המשני"ב, כתב המחצה"ש (סיק ד) שצריך לתקן ובמקום 'יום' תרועה צריך לומר 'זכרון' תרועה ומדובר על שבת, שגם אז אין לומר באהבה, אך הפמ"ג (אי"א ס"ק ד) כתב שכונת המג"א דוקא כשחל ראש השנה בחול, אך כשחל ראש השנה בשבת יש לומר 'באהבה'. ואם כן למעשה יש לעיין בכונת המשני"ב האם כונתו כהמחצה"ש או כהפמ"ג.

הנהגים לומר 'באהבה' כשחל ראש השנה בשבת, הורה הגרש"ז ארע"ב (הלכות שלמה ראש השנה פ"א סי"ב דבר הלכה אות יד) שיש להם להמשיך במנהגם, כיון שהוא מנהג קדמונים, וכמו שכתב בליקוטי מהרי"ח, וכן כתבו הקצה המטה (סיק בז) וכשרית אגרות משה (שם).

לחיים טובים' ויבספר חיים, אבל 'זכרנו' יומי כמור' אין אומרים, ובטעם הדבר כתבו בספר דברי יצחק (ראב"ד מונקאטש עמ' לא אות קטז) ובספר טעמי המנהגים (אות תשג) בשם מהר"ש מבעלזא, על פי מה שכתב המשני"ב להלן (סיק טז) שתחילה אומרים 'זכרנו לחיים' ואחר כך אומרים 'זכות לחיים טובים', ואם כן לאחר שכבר אמר בתפילת הלחש וכתוב לחיים 'טובים' אין יחזור ויבקש רק זכרנו 'לחיים' בלי לומר 'טובים', ועל כן עונים רק מוכתוב לחיים טובים. הוסיף בליקוטי מהרי"ח, שיש טעמים לומר בחזרת השי"ץ גם 'זכרנו' יומי כמור' בקול. מאידך, לדעת הגר"א (מעשה רב אות רד) אין הציבור אומר הוספות אלו כלל בחזרת השי"ץ, ורק השי"ץ לבדו אומר.

ולחוסף עדי בקשות פרטיות בתפילות ראש השנה, דעת החו"א (הגר"ח קניבסקי בשמו בספר ארחות רבנו ח"ב עמ' קפא) שמוותר, בין שכל היום הוקבע לבקשות, והוסיף הגר"ח קניבסקי (אשי ישראל בסוף הספר תשובה שג) ששמע כן מהחז"א רק לנבי ראש השנה שחל בימות החול, אך כשחל ראש השנה בשבת לא שמע ממנו אם מותר, וכן דעת הגר"ש אלישיב (אשרי האיש ח"ג פט"ז אות יג) שמוותר לבקש בקשות פרטיות בראש השנה דוקא כשחל בימות החול, אבל כשחל בשבת אסור. אולם בספר דרך שיהא (ח"א סי' טז) ובקונטרס ימי הרחמים (ספטמוס, עמ' פא) כתבו בשם הגר"ח קניבסקי שנראה שגם כשחל בשבת מותר לבקש, כיון שזה הזמן המסוגל לבקשות (והוסיף, שמה שאין אומרים 'אבינו מלכנו' בראש השנה שחל בשבת כמבאר לקמן (סי' תקפד ס"ק ד) צריך לומר שהוא חמור יותר), וכן משמע במטה אפרים (סי' תקפד סכ"ה ובאלף למטה ס"ק ג), וכן הורה הגרש"ז אויערבך (הלכות שלמה ראש השנה פ"א סי"ז) והגר"נ קרליץ (ימי הרחמים, ספטמוס עמ' פ) שיכול לבקש בקשות פרטיות בימים אלו, ואף בתפילת מוסף, הורה הגר"נ קרליץ (שם) שיכול להוסיף בקשות. מאידך, דעת הגר"ח קניבסקי (ימי הרחמים שם) שבתפילת מוסף אין להוסיף, כיון שתפילת מוסף עיקרה לא ניתקן לבקשות פרטיות.

הלכות ראש השנה סימן תקפג

המשך מעמוד נה

[משנ"ב ס"ק כה]

'ל'שנה טובה ת'ת'ב'⁽³¹⁾.

(31) ולדעת הט"ז, כתב הפמ"ג (משנ"ב ס"ק ד) שיכול לומר 'לשנה טובה תכתב' ביום הראשון אף לאחר חצות וביום השני עד חצות, וכן כתב השו"ע הרב (סי"ז).

סימן תקפג

ד'בר'ים ש'נ'הג'ים ל'א'כל פ'ל'יל ר'א'ש'ה'ש'נה

[משנ"ב ס"ק א]

ל'א'כל⁽¹⁾, כ'ל ק'ד'י'נה ו'מ'ד'י'נה פ'ל'ש'נ'ה⁽²⁾.

(1) והחושש מתולעים וכדו' באכילת אחר ממינים אלו, כתב הכף החיים (סי' ו) שיכול לומר את הידי רצון' גם על ראייתם בלא לאוכלם, ואף יכול לאומרו בלא לראותם כלל, מכיון שאין הידי רצון נחשב ברכה כדו' שתחשב אמירתו לברכה לבטלה, אלא הוא בקשת רחמים שאפשר לאומרו גם בלי אכילה וראייה, ובקיצור הלכות המועדים (להגר"ש דבליצקי, סדר הקידוש והסעודה סכ"א) כתב, שאם אינו אוכלם יאמר את הידי רצון' בלא הזכרת השם, וראה מה שכתבנו להלן (סי' ב).

(2) ובמדינות שנקראים 'תמרי וסילקא' בשמות אחרים שאינם מורים על טובה, כתב הגר"ח נאה (שיעורי תורה סי' ג ס"ק ל) שאף על פי כן נהגו

ושליח ציבור שמגביה את קולו, כתב לעיל (שם ס"ק יב) שעושה כדוגן, כיון שמטרתו לעורר את הכוונה וגם שישמעו אותו ברור, ואררבה עיקר התקנה של חזרת השי"ץ נתקנה שיאמר אותה בקול.

ולבכות בתפילה בימים אלו, כתב המטה אפרים (סכ"ח) שנהגים לבכות ולהוריד דמעת בתפילות ראש השנה יום כיפור אפילו כשחלים בשבת, והוסיף, שאדם שנופלת עליו בדיה רבה באלו הימים בתפילתו, סימן הוא שבאורו זמן נדון למעלה, ובאלף המגן (סיק מח) הוסיף, שמי שנוכה בתפילתו כותבים ומולות בוכים עימו ותפילתו נשמעת.

ואף מי שאינו יכול לבכות, כתב באלף המגן (סיק מד) בשם השליח שישמיע קול בכו כאלו הוא בוכה, וכמו שכתוב "שמע ה' קול בכי" (תהלים ו ט), ואף שאינו בוכה ממש.

מאידך, דעת הגר"א (מעשה רב אות רז) שאין לבכות בראש השנה, אולם בבאר אור חדש ובשם הגר"ז מסלנט (הובא במעשה רב השלם שם) ביאר ברעת הגר"א שמה שאין לבכות בראש השנה, היינו דוקא כמי שמכוי את עצמו ליד בכיה, וכמו שליח ציבור שמושתדל לעורר את העם לבכי, אבל מי שנוכה מעצמו מרוב הביקותו כדו', הואי שזו מידה טובה, וכן כתב המשני"ב לעיל (סי' רפח ס"ק ד) לענין בכיה בשבת, וכן ביאר בתשובות הנהגות (ח"ב סי' רסח), אכן, בקיצור הלכות המועדים (להגר"ש דבליצקי, דיני תפילת שמונה עשרה לראש השנה הע' ד) כתב, שבארץ ישראל לא נוהגים בזה כהגר"א, אף לנחגים כמנהגי הגר"א בשאר הכרים.

הַלְכוּת רֵאשׁ הַשָּׁנָה סִימָן תַּקפ"ב תַּקפ"ג

ביאורים ומוספים

[משנ"ב ס"ק טו]

נְכוּסְלִין 'לְעֵלָא' (21).

(21) ובטעם הדבר ביאר הלבוש (ס"ח), כיון שבימים אלו הקביה מתעלה יותר בפול ומבופל מפי בראיו מפני שיושב על כסא דין והכל צריכים לשבח ולפארו ולבקש רחמים על דינו.

וכשנפולין לעלא, כתב לעיל (סי' נו טוף ס"ק ב) לענין מספר התיבות שבקדיש, בהנחה האומרים 'לעלא ולעלא' עם וי"ו, וכן כתב בשו"ע הרב (סט"ז) שיש לומר 'לעלא ולעלא', אלא שהעיר הגר"ש רבליצקי (קיצור הלכות ומועדים דיני תפילת מעריב לראש השנה ס"ק א) שאולי אין ראיה מהמשנ"ב לעיל שיש לומר בדוקא עם וי"ו, כיון שרק הביא שם את דברי השערי תשובה כלשנו לענין דבר אחר והוא מנין התיבות שצריך להיות בקדיש, והעתיק דבריו רק ביחס לכך שכיון שמוסיפים 'לעלא' יש להוריד בימן כל ברכאה, ולא לגבי הנוסח הנכון, ואפשר שדעתו כמו שכתב הקצושי"ע (סי' קכט ס"א) והערך השלחן (ס"ח) שיש לומר 'לעלא לעלא' בלי וי"ו, וכן המטה אפרים (ס"א) הביא בשם תשובה מאחבה שכתב שבכל הנוסחאות הישנות כתוב בלי וי"ו, ובקצה המטה (ס"ק ד) כתב שאף שהנוסח הוא עם וי"ו, אך דעביד כמר עביד ודעביד כמר עביד, והגר"ש אלישיב (הליכות והנהגות תשרי עמ' 5) הורה שיש לומר בלי וי"ו.

[משנ"ב ס"ק יז]

זְכָתִי וְיִסְטָרִי (22) וכו', אֶץ מְתוּרִין אוֹתוֹ (23).

(22) ומי שטעה ובמקום לומר 'זכתיב לחיים' וכו' אמר 'בספר חיים' וכו' וכבר סיים את הברכה, כתב בשו"ת רב פעלים (ח"ג סי' לט) שעליו לחזור ולומר שנית 'בספר חיים' וכו' בברכת שים שלום.

(23) ואם אמרו לאחר שכבר סיים את ברכת 'המלך הקדוש', כתב בשו"ת להורות נתן (ח"ה סי' לו) שאינו הפסק ואינו חוזר להתפלל, והביא ראיה מהדעת תורה (סי' רצד ס"ד) שכתב לענין 'אתה חוננתני במוצאי שבת, שאף שאם שכח לאומרו אסור לו לאומרו לאחר שסיים את הברכה, אך אם אמרו שם אינו חוזר, ואם כן הוא הדין לענין מי שאמר 'ובכן תן פחדך וכו'.

ואם נזכר לאחר שאמר 'ברוך אתה ה' ולא סיים 'המלך הקדוש', והשב שצריך לחזור, ולכן סיים 'למדני חוקך', כתב הגר"מ גרוס (תל תלפיות גליון 5 עמ' 17) שביעבר לא נחשב להפסק, וחוזר לזכרון תן פחדך, וכן כתב הגר"ח קניבסקי (אשי ישראל פל"ט הע' לו) לענין מי ששכח לומר 'יעלה ויבוא' בראש החדש בלילה ונזכר לאחר 'ברוך אתה ה', שלמרות שהדין הוא שאין צריך לחזור אלא לסיים 'המהווה שכנתו', אך אם טעה וסיים 'למדני חוקך', יחזור ויאמר 'יעלה ויבוא'.

[משנ"ב ס"ק יח]

וְקִי לְכֵן לְקָרוֹן (24).

(24) ולכן אם טעה בראש החדש ואמר ביעלה ויבוא 'ביום הזכרון הזה, הסתפק בשו"ת התעוררות תשובה (ח"א סי' עג) שיתכן שיצא, כיון שמצינו שראש החדש נקרא יום הזכרון.

[משנ"ב ס"ק יט]

וְסֵם הַבְּנֵה אֵינוֹ תוֹרֵן (25).

(25) ואם נזכר קודם שסיים את הברכה, כתב הגר"ח קניבסקי (אשי ישראל פמ"ה הע' טז) שמספיק לחזור ליותתן לנו' ואין צריך לחזור לתחילת הברכה ל'אתה בחרתנו'.

[משנ"ב ס"ק כ]

כְּשֶׁבַת אוֹמְרִים (26).

(26) ואם לא הזכיר את השבת כלל בתוך הברכה, כתב לעיל (סי' תפז ס"ק יג) לענין יום טוב שחל בשבת שלא יצא, ואם הזכיר את השבת בתוך הברכה, אך בהתיימה חתם רק בשל שבת, כתב לעיל (שם ס"ק ז) שיצא ידי חובה, אך אם חתם רק בשל ראש השנה ולא הזכיר את השבת, משאר בביה"ל שם (ס"א ד"ה מקדש) בצ"ע, ומטעם זה הורה הגר"שו אויערבך (הליכות שלמה ראש השנה פ"א סי"ד) דבר הלכה אות יח) שלא יחזור, משום שספק ברבות להקל.

[משנ"ב ס"ק כא]

אֵינוֹ אִיִּר מְעֵדִים לְשִׁמְתָהּ נְכוּיָה (27).

(27) ובטעם הדבר שאינו אומרם, ביאר הבי"ח (ד"ה אבל השיאנו) שלשון זה משמע שראש השנה ויום כיפור ניתנו לעשון ושמחה כשאר החגים, וזה אינו שהרי ניתנו לדון את ברואי העולם ולשוב בתשובה, ומי"מ כתב לקמן (סי' תקצז ס"ק א), שגם בראש השנה יש מצוה של 'שמחת בחגך', כיון שבכלל המועדים הוא, וכן כתב לקמן (סי' תקפג ס"ק ה) שיהיה שמה ובטוח בה' עם התשובה ומעשים טובים, וראה עוד מה שכתבנו לקמן (סי' תקפד ס"ק א).

[משנ"ב ס"ק כג]

חֲתוּמִין 'וּדְבָרָךְ צָמַח' (28).

(28) ואם טעה בהתיימת הברכה ובמקום לסיים מקדש ישראל ויום הזכרון, חתם מקדש ישראל והזמנים, כתב המטה אפרים (ס"ד) ובאלף למטה (ס"ק ח) שלא יצא ידי חובה, ויחזור ויאמר ברוך אתה ה' מקדש וכו', ואין צורך לחזור לתחילת הברכה. מאידך, דעת הגר"שו אויערבך (הליכות שלמה ראש השנה פ"א סי"ג) וארחות הלכה הע' 52, לענין הנזכר אחרי שכבר התחיל לומר 'רצה' שיחזור ל'אלקיני ואלקי אבותינו מלך' וכו', ולכל הפחות יחזור ל'קדשנו במצותיך' וכו', ואין צורך לחזור ל'אתה בחרתנו', כיון שאין זה פשוט שתחילת הברכה היא 'אתה בחרתנו'.

ואם בחתימת הברכה דילג על התיבות 'מלך על כל הארץ', כתב החי"י אדם (כלל בח' סי"ז) שאינו צריך לחזור, ואף בתפילת מוסף שאמרו בטוח הברכה פסוקי מלכות, וכן כתבו המטה אפרים (סי"ט) והב"ח החיים (ס"ק מד).

[משנ"ב ס"ק כד]

יִתְרַב בְּכַנְיָהּ (29) וכו', לֹא יִגְבֶּיֶה קוֹלוֹ יוֹתֵר מִדְּיָהּ (30).

(29) וכשמגביה את קולו בימים אלו, חזירו שאינו מתפלל עומד בכמון אליו ושומע את סיוע הברכה, כתב האלף המגן (ס"ק מג) שיענה אמן על ברכתו, וראה עוד מה שכתבנו לעיל (סי' קא ס"ק יא).

(30) אכן, לעיל (סי' קא ס"ק יא) כתב בשם המג"א (שם ס"ק ד) שהביא מהוזהר שגם בימים אלו יותר טוב להתפלל בלחש, והוסיף שכן כתבו הרבה אחרונים, וכן הארחות חיים (ספינקא, ס"ק י) והשערים מצוינים בהלכה (סי' קכט ס"ק ב) הביאו ראיה שגם בימים אלו יש להתפלל בלחש, כיון שאת כל עיקר ענינה של תפילה בלחש לומדים מחנה שבה כתוב 'וקולה לא ישמעו' (שמואל א א יג), ותפילתה הרי הייתה בראש השנה כמבואר בגמ' (ראש השנה יא, א), אכן, בשלי"ה (נוסחת ראש השנה עמוד הדין בהגה"ה) כתב שמחנה אין ראיה, כיון שביקשה בקשות פרטיות שיהיו לה בנים ואת זה יש לומר בלחש, ובטעם הדבר שלא יגביה את קולו יותר מדי, כתב לעיל (שם ס"ק יב) שנראה כנביאי הבעל שאמרו עליהם 'ויקראו בקול גדול' (מלכים א יח כה), ועוד שבקול גדול בודאי יכלבל אחד מהם את חבריו.

המשך במילואים עמוד 30

הלכות ראש השנה סימן תקפג תקפג

נה באר הגולה

ז קרב חקדא ורמא
עזיבוי מי ת אד
לשם נב שורשלוס
והראש בטרף ראש
השנה וכן כתוב
במסכת סוהלים פק
יש ט לשם קשם רב
האי ל קב בשם ריי
מקדמיא ומנהג
אשקנא וקפרי
כ פסקי תוספות סוף
ראש השנה

הדשן. והוא הדין (יז) אם לא אמר זכתב ויבספר נמי דינא הכי (טו): ו [א] * יאמר בתפלה ונתת לנו את
יום הזכרון הזה (יה) ואינו מזכיר ראש-החדש: ז האם הל בחל (ס) [א] (יט) ואמר יום תרועה
מקרא קדש, ואם חל (י) [א] (כ) בשבת אומר וזכרון תרועה: ח (כא) ואינו אומר מועדים
לשמחה הגים וזמנים לששון וכן אינו אומר והשיאנו. ובתפלת מוסף (כב) אינו אומר ואין אנו
יכולין לעלות ולראות לפניך אלא ואין אנו יכולים לעשות חובותינו לפניך (כג) (והחמתין (ד) וירכרך
אמת) (כד) (טו): ט אף-על-פי שכל ימות השנה מתפללים בלחש, בראש-השנה יו-התפודים נוהגין
לומר (כד) בקול (פ) [א] (ס) רם, ולהטעות לא חישגן פנין שמוציים פתים מחזורים: הגה נוהגין שכל
אחד אומר לחברו (ט) לשנה טובה (כה) תכתב (טו):

תקפג דברים שנוהגים לאכל בליל ראש-השנה, ובו ב' סעיפים:

א * יהא אדם רגיל לאכל בראש-השנה רובנא דהינו הלמן, פרתי, סלקא, פמרי, קרא. (א) ויכשיאכל
רובנא דיאמר (ב) יהי רצון שירבו זביותינו: כרתי, יפרתו שובאנינו: סלקא, יסתלקו אויבינו: תמרי,
יתמו שובאנינו: קרא, יקרע גור דיגנו ויקראו לקניף וזביותינו: הגה ויש נוהגין לאכל (ב) (ג) הפום מתוך

א מימרא דאפי
כתיבתו וי עמר א
והוריות
ב בירכי ריש ראש
השנה בשם מקב
רב האי

שערי השובה

ראה מרבי הש"ס כמה פעמים. ועין בבני-אריאל כפי קרח כל העדה כלם קלשים
וכו' ע"ש, ועין בס"ד לעיל סימן שפ, ובאן בס"ד שפתב: ויש ראה לזה לעיל, ספר
פרקים תבות ספר שם וקמ"ש ביר-אפרים: [א] אמר, ועין בס"ד, אם אמר בחל
וקרן תרועה איה, ונאילו בשבת אם אמר יום תרועה איה בין דידי קבוע ודמק
בא"י תוקעין אינו כ"י, ועין לקפן סימן תקפא בברכה השוכע קול תרועת כ"י:
[א] בשבת, עב"ט. וה"ש אכל בשאר מקומות כ"י: קשך אחר ס"ש לקנינו בבג"א,
הוא ס"ש נציל קמ"ש ביר-אפרים: אכל ביה"כ שחל בשבת כ"י, ע"ש: [א] רם.
ועין פתח"ב הלפי טעם הנהר הקא"י ויל שפסקו דחל כ"ש שצריך לומר ברה
ירוח"כ דיןא ת"ב, ע"ש, ועין מה שכתבתי ביר-אפרים לעיל סימן קא ושם כתבתי
דאם אינו יכול לכוון בענין אחר ש"י, ועין ביה"כ שכתב בשם ספר ביר-אפרים
שענו ונענו דמה שנוהגין הצבור לומר כל התורה של עמדת ומקף עם הש"י,
אע"ג דנתבאר סימן קכד שצריכים הצבור לשתק כ"י, י"ל שאין אסור אלא בכל השנה אבל הכא כ"י דכל יומא לא עבדי והשתא עבדי לית לן בה. אבל מה שנוהגים להרים
קול יותר מן הש"י זה הוא אינו הגון והוא לגער בהם, ע"ש, ובכריתנו לא ראינו מקנה זה רק הצבור שותקים ושומעים לרבר הש"י, אך בסופו מלכות זכרונות
ושופות יש אומרים עם הש"י בלחש, ואף שפוסק ג"כ שמות הקדושים כ"י שהם פסוקי תנ"ך הוא בקורא בתורה, וכ"כ הפ"י סימן תרכ"א סי"ב, ועין בש"י לעיל סימן
רטו, וכ"כ ה"י לענין אמירת אהויה' שאמרים הצבור עם הש"י מפר תלא קבצ"ר שליח, ע"ש, אף י"ל בלחש שלא יבשל הש"י סתפלותו, וכן יסור ששקצה ליצר עם
הש"י עם טשאר נסח הספלה כ"י לכוון לבנו בהענוגות הפלה ותמננים מים לא ופיר' שום טעם, וכשנתחיל הש"י לומר א"י"א סוף כ"י התחיל הוא ספדת מלך וכן פשאר
הפשוט ידלג בשבוא לתפוד שם, ואפשר שגם זה יכול ליסר ברה בקשה פ"י שאמרים בשמירת לפני פרשת צדנה ברה הפלה ותמננים, ומ"מ עכ"פ תהר שלא לסיס
בבכיה, וכן אין לעשות כ"י פי אם שפירוש נפש שיתעורר ע"י לכוון לבו לאכ"י שבשמים: [א] ומה אדם רגיל כ"י, ועין בא"י ובכ"י"ב שגם בליל שני דרי"ה יעשה כ"י:

באר היטב

ככל הקדושים, מנהגים: (ס) אומר. אפלו פלגה בקדוש: (י) בשבת.
ואמר א"י"א רצה במנוחתו קדשנו, אבל בשאר מקומות אין אומרים רצה
במנוחתנו, לבוש: (י) וירכרך. בין בהקטנה בין בקדוש: (ס) רם.
אכל לא יבדוק קולו מאד, ע' של"ח: (ט) לשנה. פתב לבוש בשמים
ראשון אחר התפלה א"ל לשנה טובה תכתב, ויש לסתמוק חב"ו לצדיק.
והמ"א פתב היכול לאמרו עד אחר תפלת ע"ש. וט"ז כתב דיש
לאמרו בליל שני ג"כ דהא ביום אין אומרים וכן טעם שפסקו מים
ב' לפעמים, ע"ש. ויש לומר תכתב ותתקם, מ"צ:
(א) הפום. וירכרך בפ"ה אף שאוכלין אחר המוציא. ויש נוהגין

משנה ברורה

המקדש לא היה המצות-עשה להראות פי אם בשלשה רגלים:
(כג) ונתחמין וירכרך אמת¹⁰⁸. יאמר ונתמלף אפה ד' לכה"ף
ולא אפה הוא ד' לכה"ף [ברכ"י]: ט (כד) בקול רם. מפני
שעל-דיניה יוכלו להתפלל יותר בכנה"ס¹⁰⁹, (י) ומפל מקום לא
גב"פ קולו יותר מדי¹¹⁰: (כה) תכתב. ונתקבא יאמר
(ד) תכתב"י ביו"ד. המגן-אברהם מצדד דיש לומר גם-כן
ותחתם, והג"א פבארו מסיפם לרעת העשנה מאמרות דאין
לומר ותחתם. ועין במגן-אברהם היכולין לומר לשנה טובה
תכתב¹¹¹ עד תפלת היום, ועין בס"ד דמכתב מנה דיום שני ביום
ראשון דמי לזה, ויכולין לומר גם בליל שני לשנה טובה תכתב,
ובאלהי רבה חולק על זה:

א (א) ויכשיאכל רובנא וכו'. והוא הדין (ב) מה שנקרא
בלשונות אחרים לשון רביה לאכלו, כל מדינה ומדינה
פלשוניה: (ב) יהי רצון. מלפניו (ג) ה' אלהינו ואלהי
אבותינו שירבו זביותינו¹¹². וכתב אלהי רבה בשם שליח:
יתעורר אדם בתשובה¹¹³ פשיאמר יהי רצון¹¹⁴ ויתפלל על זה בלב
שלם: (ג) תפוח מתוך בדיבש. והתפוח (ג) עקר, ומכרך עליו¹¹⁵
ופוטר הדבש. ואף שאוכל התפוח אחר פרשת המוציא מקל
מקום צריך לכוון עליו¹¹⁶. ויש נוהגין לטפל המוציא בדיבש¹¹⁷:

שער הציון

(י"א) אחרונים: (יב) בתי"סר ושאר פוסקים: (יג) אחרונים: (יד) פרי-מגדים: (ט"ז) מגן-אברהם וש"א: (כ) קל"בו נכ"י דוד אבן-הקדש: (ג) אחרונים:

